

ἐν τοῖς δράμασι. Τῆς φάσεως ταύτης τῆς δραματικῆς τέχνης κυρίως ἐργάτης προβάλλει ὁ Εὐριπίδης. Τοιούτων ὄντων τῶν δεδομένων καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν λεπτότητος προαχθέντος τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δράματος θέλομεν ἴδει κατὰ πόσον ἐπωφελοῦμενοι ἐξ αὐτῶν οἱ νεώτεροι ἐγένοντο ἄξιοι μιμηταὶ τῶν ἀρχαίων.

Ο 17^{ος} Αἰὼν τῆς Γαλλικῆς Φιλολογίας

ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΑΥΤΟΥ

ΕΞΟΧΟΙ ΤΡΑΓΙΚΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ετὰ τὴν βραχεῖαν ταύτην ἱστορικὴν ἀφήγησιν τῆς πορείας τοῦ δράματος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀρχαιότητι, ἴδωμεν τὸν 17^{ον} αἰῶνα καὶ τοὺς δύο μεγάλους αὐτοῦ τραγικοὺς ποιητάς.

Ὁ 17^{ος} αἰὼν εἶναι αἰὼν πολυπράγμων, ἐρευνητικὸς τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας καὶ μέγας τοῦ ἀνθρώπου ζωγράφος, τούτου δ' ἕνεκα καὶ διδακτικὸς, καθότι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν συγγραφέων αὐτοῦ ἐγκατατίθεται ἐν τῇ διανοίᾳ γενικὴ εἰκὼν τῆς ἀνθρωπότητος.

Πάντες οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς τοῦ 17^{ου} αἰῶνος ζωγραφοῦντες τὸν ἄνθρωπον ἀπέβλεπον εἰς τὸν ἠθικὸν σκοπὸν τοῦ νὰ γνωρίσωσιν ἡμῖν αὐτὸν τοῦτον, οὕτως ὥστε ἐν ταῖς εἰκόσιν, ἃς ἔγραφον, ἕκαστος ἡμῶν ἀναγνωρίζων ἑαυτὸν, ν' ἀποβαίη βελτίων ἑαυτοῦ.

Οἱ μεγάλοι αὐτοῦ συγγραφεῖς ἐξετάζουσι τὰς κοινωνίας οὐχὶ ὑπὸ τὰς πολιτειακὰς αὐτῶν σχέσεις, ἀλλ' ὑπὸ τὰς ἀστικὰς καὶ δὴ τὰ καθήκοντα, ἅτινα ἕκαστος ὀφείλει νὰ ἐκπληρώσῃ πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ καὶ κοινὴν εὐτυχίαν.

Εἶναι λοιπὸν ὁ 17^{ος} αἰὼν, αἰὼν ἠθικῆς διδασκαλίας πλήρης ἀρχῶν καὶ παραγγελημάτων ἀφορώντων εἰς τὴν ἴθυσιν τοῦ πνεύματος καὶ τὴν διαγωγὴν τοῦ βίου, αἰὼν διδασκαλίας καλούσης, διὰ τῆς φωνῆς παντὸς δυναμένου νὰ ὁμιλήσῃ ἀπὸ περιωπῆς εἰς τὴν μελέτην, τὴν γνῶσιν καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ δύο πρῶτα τρίτα τοῦ 17^{ου} αἰῶνος ὑπῆρξαν τὰ προπαρασκευάσαντα τὴν γονιμότητα τῆς Γαλλικῆς φιλολογίας. Ὄντως ἄνδρες μεγαλοφυεῖς ἀφοσιούμενοι εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ εἶδους, εἰς ὃ ὑπὸ τῆς φύσεως εἶχεν ἕκαστος προορισθῆ, ἀνέδειξαν πάντας τοὺς κλάδους τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τρίτον ὑπῆρξεν ὁ χρόνος τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἀρῶσεως τοῦ ἐδάφους, τῆς σπορᾶς καὶ φυτείας. Ἐν τῷ δευτέρῳ τρίτῳ τὸ

Γαλλικόν πνεῦμα γοργῶς ἀνεβλάστησε καὶ ὡς ὑψηκάρηνον καὶ μεγαλοπρεπῆς δένδρον ἀνέδωκε συμμέτρως πρὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ τοὺς σθεναροὺς καὶ πολυπληθεῖς κλάδους του, ὅτινες διαφόρως ἐνοφθαλμισθέντες ἤνεγκον κατὰ τὸ τελευταῖον τρίτον τοῦ αἰῶνος τούτου καρποὺς ἄλλοίους πλὴν πάντας ἀγλαοὺς.

Συντονωτέρα καλλιέργια ἐνίσχυσε τοὺς κλάδους ὧν ἕκαστος δύναται νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα ἐνὸς φιλολογικοῦ εἴδους, ἐκπροσωπούμενου ὑπὸ πλειόνων τοῦ ἐνὸς δοκίμων συγγραφέων. Οἱ δὲ καρποὶ πάντων εἶχον πρὸς τῷ μεθέξει καὶ τῇ οὐσίᾳ ἰδιαιτέραν τινὰ λεπτότητα.

Καὶ τὴν μὲν τραγωδίαν καθωράϊσεν ὁ Κορνήλιος καὶ ὁ Ῥακίνας, τὴν κωμωδίαν ὁ Μολλιέρος, τὸν μῦθον ὁ La Fontaine, τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν ὁ La Rochefoucauld καὶ ὁ La Bruyère, τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἄμβωνα ὁ Bossuet, ὁ Bourdaloue καὶ ὁ Fénelon, τὴν ἐπιστολογραφίαν ἡ κ. Sévigné, τὰ ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα ὁ Saint-Simon.

Ὁ La Bruyère ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ, ὅπερ ἐπιγράφεται «Οἱ Χαρακτῆρες ἢ τὰ ἦθη τοῦ αἰῶνος τούτου» κεφ. Α'. λέγει: «Ὁ Κορνήλιος εἶναι ἀνυπέρβλητος ἐν τοῖς χωρίοις ἐν οἷς ἐξέχει· τότε ἔχει χαρακτῆρα πρωτότυπον καὶ ἀμίμητον· ἀλλ' εἶναι ἀνόμιος ἑαυτῷ. . . Τὸ μάλιστα ἐξοχον ἐν αὐτῷ εἶναι τὸ πνεῦμα ὅπερ εἶχεν ἐξαισιον καὶ εἰς ὃ ὀφείλει στίχους τινὰς τοὺς καλλίστους, οὓς ἀνέγνωσέ τις ποτὲ ἀλλαγῶ, τὴν οἰκονομίαν τῶν δραμάτων του, ἣν ἐνίοτε ἐτόλμησε παρὰ τοὺς κανόνας τῶν ἀρχαίων καὶ τέλος τὰς λύσεις αὐτοῦ· διότι δὲν ὑπετάγη πάντοτε εἰς τὴν περὶ τοῦ καλοῦ αἴσθησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ εἰς τὴν μεγάλην αὐτῶν ἀπλότητα· τούναντίον ἠγάπησε νὰ ἐπιβαρύνῃ τὴν σκηρὴν δι' ἐπεισοδίων ἐξ ὧν σχεδὸν πάντοτε ἐξῆλθεν ἐπιτυχῶς. Εἶναι ἰδίως θαυμάσιον διὰ τὴν ὑπερβολικὴν ποικιλίαν καὶ τὴν ὀλίγην σχέσιν, ἣτις εὐρίσκεται ὡς πρὸς τὸ διάγραμμα μεταξὺ οὕτω μεγάλου πλήθους ποιημάτων, ἅτινα συνέθηκε.

Φαίνεται ὅτι ὑπάρχει πλέον ὁμοιότης ἐν τοῖς τοῦ Ῥακίνα καὶ ὅτι ταῦτα τείνουσι κατὰ τι πλεῖστον εἰς τὸ αὐτό. Ἄλλ' εἶναι ὁμοῖος ἑαυτῷ, ἀδιάπτωτος, πάντοτε ὁ αὐτὸς πανταχοῦ καὶ ὡς πρὸς τὸ διάγραμμα καὶ τὴν οἰκονομίαν τῶν τραγωδιῶν του, αἵτινες εἶναι ὀρθαί, κανονικαὶ κατὰ λόγον καὶ κατὰ φύσιν καὶ ὡς πρὸς τὴν στιχοιργίαν, ἣτις εἶναι ὀρθή, πλουσία ἐν ὁμοιοκαταληξίᾳ, χαρίεσσα, εὐθυμος, ἀρμονικὴ. Ἀκριβῆς μιμητὴς τῶν ἀρχαίων ἠκολούθησεν εὐλαβῶς τὴν καθαρότητα καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς πράξεως. Τὸ μέγα καὶ τὸ θαυμάσιον δὲν ἐλλείπουσιν εἰς αὐτὸν οὐδὲ εἰς τὸν Κορνήλιον ὡς τὸ κινήτικόν καὶ τὸ παθητικόν.

Ἄν ἐν τούτοις ἐπιτρέπηται νὰ κάμῃ τις μεταξὺ αὐτῶν σύγκρισίν τινα καὶ νὰ παραστήσῃ ἑκάτερον διὰ τοῦ μάλιστα ἰδιάζοντος αὐτῷ καὶ διὰ τοῦ συνηθέστερον διαλάμποντος ἐν τοῖς ἔργοις των, ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκφρασθῇ ὡς ἐξῆς: Ὁ Κορνήλιος ὑποτάσσει ἡμᾶς εἰς τοὺς χαρακτῆρας αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς ἰδέας του. Ὁ Ῥακίνας συμμορφοῦται πρὸς τὰς ἰδικὰς μας. Ἐκεῖνος ζωγραφεῖ τοὺς ἀνθρώπους ὡς ὄφειλον νὰ ἦναι οὔτοι· ζωγραφεῖ αὐτοὺς ὅποιοι εἶναι. Ἐν τῷ πρώτῳ ἐνυπάρχει πλεῖστον ἐξ ἐκείνου, ὅπερ θαυμάζουσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐξ ἐκείνου, ὅπερ ὀφείλουσι νὰ

μιμῶνται. Ἐν τῷ δευτέρῳ ἐνυπάρχει πλειότερον ἐξ ἐκείνου, ὅπερ ἀναγνωρίζουσιν οἱ ἄνθρωποι ἐν ταῖς ἄλλοις, ἢ ἐξ ἐκείνου, ὅπερ αἰσθάνονται ἐν ἑαυτοῖς. Ὁ εἰς ὑφοῖ, ἐκπλήττει, δεσπόζει, διδάσκει· ὁ ἕτερος ἀρέσκει, διεγείρει αἰσθήματα, συνταράσσει, συγκινεῖ, εἰσδύει. Ὅτι ὑπάρχει ὠραϊότατον, εὐγενέστατον καὶ ἐπιβλητικώτατον ἐν τῇ λογικῇ κατέχει ὁ πρῶτος· ὁ δεύτερος ὅ,τι ὑπάρχει θωπευτικώτατον καὶ ἀβρότατον ἐν τῷ πάθει. Ἐν ἐκείνῳ εἶναι ἀξιώματα, κανόνες, παραγγέλματα, ἐν τούτῳ καλαισθησία καὶ αἰσθήματα. Αἱ μὲν τραγωδίαί τοῦ Κορνηλίου ἀποτείνονται εἰς τὴν διάνοιαν, αἱ δὲ τοῦ Ῥακίνα εἰς τὴν καρδίαν. Ὁ Κορνήλιος εἶναι ἠθικώτερος· ὁ Ῥακίνας φυσικώτερος. Φαίνεται ὅτι ὁ μὲν μιμεῖται τὸν Σοφοκλέα, ὁ δὲ ὀφείλει πλειότερον εἰς τὸν Εὐριπίδην».

Ἄν πάντες οἱ κριταὶ ἦσαν εὐσυνείδητοι ὡς ἦτον ἡ καρδία τοῦ La Bruyère πλείονα οἱ δυνάμενοι νὰ γραψοῦσι θὰ παρεῖχον.

Τὸ ἔργον τοῦ Κορνηλίου ἀποτείνεται εἰς τε τὴν φαντασίαν καὶ τὸ λογικόν. Καὶ τὴν μὲν φαντασίαν πλήττει διὰ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς υπερανθρώπου δυνάμειος τῶν προσώπων του, ἅτινα εἰσάγει εἰς τὴν σκηνήν, εἰς δὲ τὸ λογικὸν εὐαρεστεῖ διὰ τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἀξιωματιῶν, ἅτινα ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα ἐκείνων.

Παρὰ τῷ Κορνηλίῳ ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς ὡς σφαγεὺς ἀτρεμῆς θυσιάζει τὰ πάθη εἰς τὸ καθήκον. Ἀκροώμενοι τῶν δραμάτων τοῦ Κορνηλίου, κλίνομεν ἐκ σεβασμοῦ πρὸ τῶν ἡρώων, συγκινούμεθα ὑπ' ἀγάπης μεμιγμένης μετὰ θαυμασμοῦ, ἀλλὰ διακρίνομεν ἐν αὐτοῖς ὑπερόχους ὑπάρξεις, ἀφ' ὧν πολὺ ἀπέχομεν.

Μετὰ τὴν τελειότητα, εἰς ἣν εἶχε προαγάγει ὁ Κορνήλιος τὴν τραγωδίαν, μόνῃ ἐφικτῇ βελτίωσιν ἦτον ἡ εἰσαγωγή ἄλλοιῶν χαρακτήρων καὶ ἄλλοιῶν παθῶν· ἐπειδὴ ὁ ἐκεῖνος εἶχεν ἐπιτυχῶς καλλιεργήσει τὸ ὑψηλόν, ὅπερ δὲν εἶναι ἡ συνήθης κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου, ἐγένετο αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη προσώπων, ὧν οἱ μὲν ἄνδρες νὰ ἦναι ἥρωες καὶ ἅμα μὴ ἀπηλλαγμένοι τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας, αἱ δὲ γυναῖκες ἥττονες τοῦ ἀνδρικοῦ ἡρώισμου.

Συγχρόνως εἶχε καταστῆ ἐπιθυμητὴ καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ αἰσθήματος.

Τὰς ἀνάγκας ταύτας τῆς δραματικῆς ποιήσεως καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην, ἣν ἠσθάνετο τὸ κοινὸν πρὸς μεταβολήν, ἐθεράπευσεν ὁ Ῥακίνας χωρὶς νὰ ἐκπέσῃ ὑπὸ ἔποψιν ἠθικῆς.

Ὁ Ῥακίνας, ὅστις κατὰ τὴν μεγαλοφυίαν ἀμιλλᾶται πρὸς τὸν Βιργίλιον, τὸν Μοζάρ, τὸν Ῥαφαήλ, οἵτινες εἶναι θαυμαστοί, διότι ὄχι μόνον προεφύλαξαν ἑαυτοὺς ἀπὸ πάντων τῶν ἐλαττωμάτων ἀλλὰ καὶ πάσας συλλήβδην τὰς ἀρετὰς συνήνωσαν ἐν ἑαυτοῖς. Τῶν συγγραφέων τούτων ἡ ἰσχὺς ἐγκρατεῖ ἐν τῇ γλυκύτητι συνημμένη μετὰ τῆς σφοδρότητος.

Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι εἶναι ἁρμονικὰ πνεύματα, ὧν οὐδὲν προτέρημα, ὅσον καὶ ἂν ἤθελεν ἀναπτυχθῆ ἐν αὐτοῖς ὑπερόχως, ἐκτρέπεται εἰς ἐλάττωμα. Ὡς φῶτα γλυκεία καὶ διαδυτικὰ φωτίζουσιν οὗτοι τόσον τοὺς ἀμαθεστέρους ὅσον καὶ τοὺς μύστας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων χωρὶς οὐδέποτε νὰ θαμβῶσι.

Κατέχουσι δὲ συγχρόνως ὑπερτάτην καὶ θελκτικόν ἰδιότητα, τὴν εὐαισθησίαν, δι' ἧς ἀποβαίνουσιν ἔξοχοι μεταξὺ τῶν μάλιστα διακρινόμενων μεγαλοφυϊῶν. Τὸ ἔργον τοῦ 'Ρακίνα εἶναι μεστὸν τῆς ἰδιότητος ταύτης. Τὴν καρδίαν τοῦ ποιητοῦ τούτου ἐπλήρου ἀγάπῃ ἄπλετος, ἥτις ἐπανθεῖ ἐπὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ, καθιστῶσα αὐτὸ ἐράσιμον. Τὴν θέσιν τοῦ 'Ρακίνα ἐν τῇ ποιήσει καὶ ἐν γένει τῇ συγγραφῇ ἔδωκεν αὐτῇ ἡ ἰδιότης αὕτη.

Κατὰ ταῦτα ἐν τοῖς δράμασι τοῦ 'Ρακίνα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοῖς τοῦ Κορνηλίου ὁ ἄνθρωπος γίνεται θῦμα τοῦ πάθους. Ὡς ἐν τῷ πραγματικῷ βίῳ συμβαίνει συνηθέστερον, τὸ συνειδὸς παλαίει πρὸς αὐτὸ καὶ ταραττεῖ διὰ τῶν ἐλέγχων αὐτοῦ τὴν καρδίαν, πλὴν συχνὰ αἰσθάνεται τὸ συνειδὸς ἑαυτὸ ἀνίσχυρον πρὸ τῆς μοιραίας καὶ τυφλῆς ὀρμῆς τῶν παθῶν καὶ τῆς ἀκαταγωνίστου αὐτῶν δυνάμεως.

Θεαταὶ τῶν δραμάτων τοῦ Κορνηλίου αἰρόμεθα πρὸς στιγμήν ὑπὸ τοῦ ὕψους τοῦ φρονήματος τῶν δρώντων προσώπων καὶ τῶν ιδεῶν αὐτῶν, ἡ φαντασία ἡμῶν ὀργᾶ πρὸς τὴν μίμησιν ἐκείνων· ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνη ἀδυναμία κατισχύει καὶ κρατεῖ ἡμᾶς ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.

Ἐνῶ θεαταὶ τῶν δραμάτων τοῦ 'Ρακίνα ἀναγνωρίζομεν ἐν τῇ πάλῃ ταύτῃ ἡμᾶς αὐτούς, συμπάσχομεν μετὰ τῶν θυμάτων τοῦ δράματος καὶ ἴσως συνετιζόμεθά πως βλέποντες τὰ κοινὰς ἡμῶν ἀδυναμίας τιμωρουμένας.

Τοιοῦτου ὄντος τοῦ ἔργου ἑκατέρου, ἀμφοτέροι εἶναι εὐγενῆ πνεύματα συντείνοντα εἰς τὴν ἐξωραΐσιν τοῦ ἀνθρώπου. Πλὴν ἀντιζηλῖαι καὶ σκευωρίαι ἐπίκραναν τὸ γῆρας τοῦ ἐνὸς καὶ τὴν νεότητα τοῦ ἑτέρου.

ΣΕΒΑΣΤΗ Ν. ΚΑΛΔΙΣΠΕΡΗ

ΕΞΧΑΣ' ΤΟ . . .

"Αχ τὸ στεφάνι ποῦ ἐπλεξες
Στ' ὀλάνθιστο λιβάδι
Καὶ τυφικὸ μας ἔλιπες
Μιὰ μέρα γὰ γενεῖ,

‡
Ἐξχασ' το καὶ τὰ δάκρυα μου
Ποῦ σκόρπισα ἐγὼ βράδν,
Τὸ μάρανar, τὸ μάρανar,
Ξαρθοῦλά μου ὄρφανῇ.

"Αχ τὸ στεφάνι ποῦ ἐπλεξες
Στ' ὀλάνθιστο λιβάδι,
Ξεφυλλισμένο τὸ ἀπλωσα
Στὸ μαῦρό μου στρωμνί.

‡
Νὰ ρέψω ἀπὸ τὰ μῦρά του
Κάπιο θλιμμένο βράδν,
Καὶ γὰ πνιγτῶ ἀπ' τὸ μόσκο του,
Ξαρθοῦλα μου ὄρφανῇ.

ΣΩΤΗΡΗΣ Ε. ΣΚΙΠΗΣ

